

Dialoguri secrete

IOANA PÂRVULESCU, scriitoare și profesor la Facultatea de Litere din București, unde predă literatură română modernă. Timp de 18 ani a fost redactor la *România literară*, unde a scris săptămânal. La Editura Humanitas a inițiat și coordonat colecția de literatură universală „Cartea de pe noptieră”. Romanele ei sunt traduse în peste 10 limbi europene.

SCRIERI PRINCIPALE: *Lenevind într-un ochi* (1990), *Alfabetul doamnelor* (1999), *Prejudecăți literare* (1999), *Întoarcere în Bucureștiul interbelic* (2003), *În intimitatea secolului 19* (2005), *În Țara Miticilor* (2007), *Întoarcere în secolul 21* (2009), *Viața începe vineri* (2009), *Cartea întrebărilor* (2010), *Lumea ca ziar. A patra putere: Caragiale* (2011), *Viitorul începe luni* (2012), *Cum continuă povestea* (2014), *Inocenții* (2016).

A obținut în 2013 Premiul Uniunii Europene pentru romanul *Viața începe vineri*.

TRADUCERI: Angelus Silesius, *Călătorul heruvimic / Cherubinischer Wandersmann* (1999), Maurice Nadeau, *Să fie binecuvântați* (2002), Laurent Seksik, *Consultația* (2007), Rainer Maria Rilke, *Îngerul păzitor* (2007), Milan Kundera, *Sărbătoarea neînsemnătății* (2014), René Goscinny & Albert Uderzo, *Asterix, viteazul gal* (2017), René Goscinny & Albert Uderzo, *Cosorul de aur* (2018).

ANTOLOGII: *De ce te iubesc. Paradoxurile iubirii în poezia lumii* (2006), *Povești de dragoste la prima vedere* (2008), *Intelectuali la cratiță. Amintiri culinare și 50 de rețete* (2012), *Și eu am trăit în comunism* (2015).

Ioana
Pârvulescu
Dialoguri secrete

Desene de Mihail Coșulețu

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Iuliana Glăvan
Coperta: Mihail Coșulețu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Radu Dobreci

Tipărit la Art Group

© HUMANITAS, 2018

ISBN 978-973-50-6276-7
Descrierea CIP este disponibilă la
Biblioteca Națională a României.

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 021 311 23 30

Mamei mele

Precizare

Acum vreo zece ani, într-un roman contemporan, tradus, cred, din spaniolă, am dat peste o pagină în care naratorul se întreba cum ar fi să auzim toate mărunțișurile pentru care se roagă oamenii fie și numai într-o singură oră, în biserică, de la note mari la examene până la câștigul la loto, dobândirea dragostei cine știe cui sau răzbunări de tot soiul. Vorba lui Cioran: „Indiscreția – nu poate fi păcat mai mare. Dacă aș fi credincios, n-aș vrea să-l deranjez pe Dumnezeu cu rugăciunile mele“. Omul își irosește adesea rugăciunile așa cum soții din povestea lui Perrault își irosc cele trei dorințe, cedând impulsurilor smintite.

Am încercat să regăsesc pagina aceea de roman răsfoind toți autorii spanioli (ba chiar și portughezi) contemporani pe care i-am găsit la îndemână, dar zadarnic, e ca și cum cartea, după ce și-a făcut datoria, ca maurul, s-a retras discret din bibliotecă. Poate că acea filă pierdută m-a făcut să fiu atentă, prin contrast, la rugăciunile adevărate ale personajelor literare, la cele vitale, salvatoare. (Am și scris la un moment dat un articol pe temă, dedicat doamnei Gabriela Creția cu un prilej aniversar.) Încetul cu încetul cartea în care să le adun a devenit o necesitate pentru

mine. Se întâmplă că e și ultima despre care am apucat să-i vorbesc mamei mele. S-ar fi bucurat s-o citească. Fără s-o fi premeditat, volumul începe și se sfârșește cu ruga unei mame.

Cred că rugăciunea e intrată în genele noastre spirituale și pesemne că nu există prea mulți oameni care să nu se fi rugat vreodată, în momente de maximă intensitate a trăirii, într-un fel propriu sau folosind cuvinte cine știe de când învățate. În orice caz, cei mai mari scriitori, atât de atenți la specificul vieții, au minunate rugăciuni în romane, în poeme și în jurnale. O mică parte dintre ele formează această pseudoantologie. Am ales special rugăciuni (sau doar fragmente) cât mai libere, și tot libere sunt comentariile pe care mi le-au prilejuit. Așa cum se refac, periodic, traducerile din biblioteca universală, pentru a le actualiza limbajul, cred că periodic ar trebui recitită și biblioteca personală, mereu din alt unghi, pentru a-i verifica actualitatea. Am privit, de data aceasta, literatura și viața din ea – sunt inseparabile – din perspectiva rugăciunii. Rezultatele au fost surprinzătoare. „Este impersonal tot ce nu este rugăciune. Tot ce nu este rugăciune nu înseamnă nimic“ spune același Cioran, care, reluat dintr-o asemenea perspectivă, se descifrează altfel.

Nu-mi arog vreo competență teologică, chiar dacă într-o anumită perioadă a vieții am citit destul de temeinic pe temă, abordarea de acum fiind literară sau pur și simplu, în cazul jurnalelor, omenească. Deși rugăciunea e mai degrabă un episod liric, cartea a ieșit preponderent epică, probabil din nevoia de a pune în scenă momentul trăirii de maximă sinceritate (o rugăciune mincinoasă e un nonsens). N-am dorit, așadar, să ofer o carte de rugăciuni, fie ea și inedită, ci mai degrabă *o poveste* a momen-

telor dramatice în care autorul și personajele simt nevoia să se roage. Am evitat cu bună știință și cu puține excepții numele care se leagă direct de zona religioasă și am dat întâietate prozei, tocmai pentru că poezia este, prin însăși esența ei, mai aproape de transcendență. Autorii români se amestecă firesc, în această selecție, cu cei străini. Am inclus și o rugăciune ludică luată din corespondența lui Mozart, a cărui putere de creație atinge și cuvântul.

Pentru că și patriarhii râd, cum știm, m-am bucurat să constat că, deși rugăciunea este de cele mai multe ori suferință sublimată, umorul nu e exclus din ea. Nu sunt aici nicidecum toți autorii mei preferați, dar în majoritate sunt vechi prieteni din bibliotecă. A reciti marea literatură a lumii și biografia celor care au creat-o, bieți oameni cu biete vieți, a fost o experiență de o intensitate pe care n-aș fi bănuțit-o. Sper să se transmită.

15 septembrie 2018

CCA A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI VIII Î.CR.

HOMER

„Zeus Părinte, eu dacă vreodată-ntre zei ajutat-am
Fie cu-o vorbă-ori cu fapta,-mplinește-mi această dorință:
Fă ca să aibă cinstire fecioru-mi, cu soarta mai scurtă
Dintre toți ceilalți, căruia puternicul domn Agamemnon
Cinstea i-o luă, când răpitu-i-a darul, el însuși luându-l!
Dă-i înapoi tu cinstirea, o, Zeus din Olymp, înțelepte,
Și le-ntărește Troienilor vlaga, doar până ce-Aheii
Îl vor cinsti pe fecioru-mi iubit, daruri multe-aducându-i!“

(Din *Iliada*, traducere de Dan Slușanschi)

Lanțul slăbiciunilor zeiești

Rugăciunea unei mame

Într-un fel, ea e de vină pentru tot. La nunta ei s-a întâmplat catastrofa: zeița discordiei, Eris, neinvitată, a aruncat celei mai frumoase – toate erau frumoase și toate erau rivale – mărul care avea să declanșeze Războiul Troian.

Se numește Thetis și e o divinitate marină, o zeiță, o nereidă. În epopeea lui Homer, semnul ei de recunoaștere este acela de a fi „cu picioare-argintii“, Αργυρόπεζα. A fost iubită de Zeus și de Poseidon, dar era credincioasă și Herei, protectoarea soțiilor, care o crescuse. Prin hotărâre zeiască și, desigur, fără a fi întrebată, avea să se căsătorească până la urmă cu muritorul Peleu.

Nu-l iubea. Când Peleu a vrut s-o posede cu forța (noțiunea de viol nu există în aventurile eroilor), Thetis, capabilă de poetice metamorfoze trupești și de multă rezistență, s-a transformat în foc, în apă, în vânt, în copac, în pasăre-tigru-leu și, cel mai ciudat, în secetă, opusul absolut al ei, care tocmai în apă se afla acasă. Apoi a devenit femeie. Copilul ei, crescut mai ales de tată, a fost mândrosul Ahile. Deși pasiunile lui omenești, aprige, extreme și neținute în frâu, sunt cele care-l fac slab, deși Homer nu pomenește deloc în *Iliada* de invulnerabilitatea eroului (sângerează când e rănit, plânge), ci doar de soarta lui de

a muri tânăr, a rămas în tradiție ca luptătorul de neînving, dar cu un singur, fatal, punct vulnerabil.

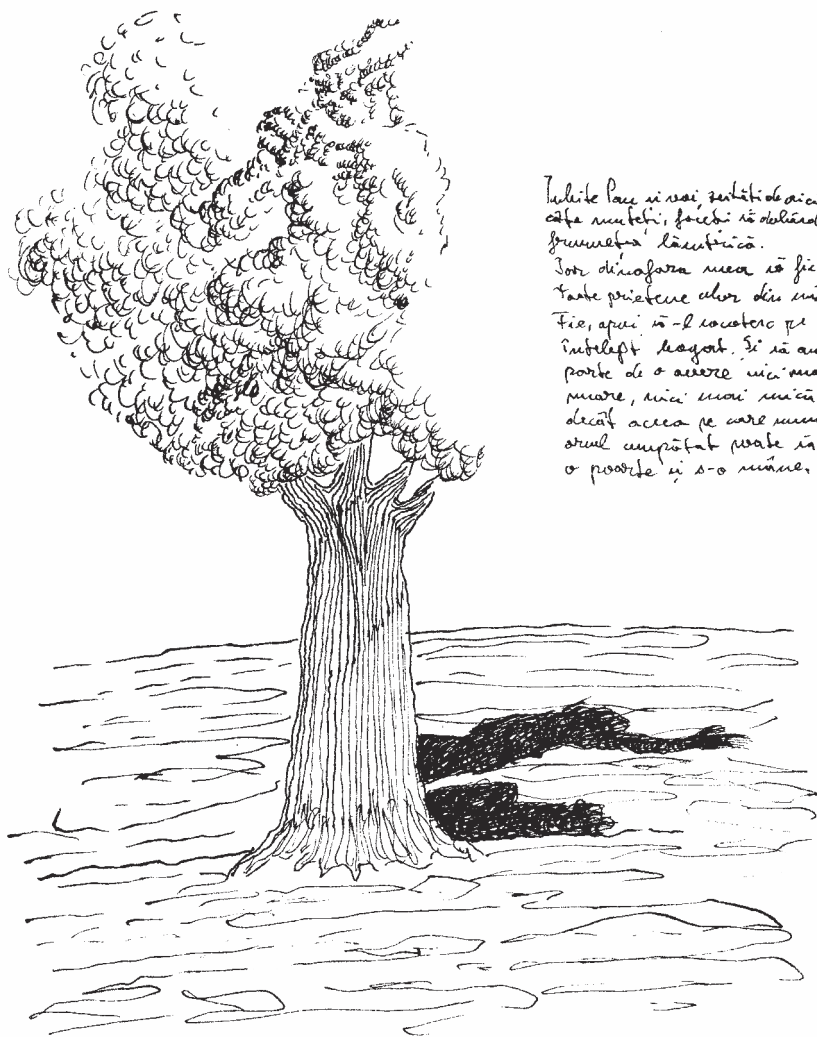
Pesemne că Ahile, „Ahil' Peleianul“, Ahil-cel-iute de picior, dar cu călcâi plăpând, Ahile cel cu fire nestăpănită, este inventatorul pamfletului, care, la fel ca blestemul, e o rugăciune pe dos. Iată cum i se adresează la un moment dat lui Agamemnon (care era totuși conducătorul grecilor în război): „Bute de vin, bot de câine cu suflet de ciută fricoasă, / [...] Rege ce-și toacă poporul, dominind peste niște nevolnici! / [...] N-ai să le fii de-ajutor, când, grămadă, sub brațul lui Hector / Mulți vor cădea doborâți – iară ție-o să-ți fiarbă ficiații...“ E tocmai lucrul rău pentru care, într-un lanț al slăbiciunilor zeiești cu două verigi, o va ruga pe mama lui să i se roage lui Zeus.

Datorită fiului ei care nu e nemuritor, Thetis trăiește toate bucuriile și temerile unei mame obișnuite, cu puteri date de dragoste și cu inevitabile slăbiciuni. Iar una dintre acestea din urmă este că nu suportă să-și vadă băiatul plângând. Când Ahile vine la țărmul mării și varsă „lungi șiroaie“ de lacrimi pentru că Agamemnon i-a luat iubita, Thetis iese din valuri ca un abur, se așază lângă el, „îl mângâie lin cu mâna“, îl întreabă pe marele luptător „Ce plângi, copile?“ și-i convinsă de orice, dinainte. „Toată *Iliada* e străbătută de tandrețea, de îngrijorarea și de durerea acestei maternități“, observă Petru Creția în esul dedicat lui Ahile.

Rugămintea fiului către mama-zeiță e necugetată și cumva împotriva lui însuși: să fie învinși chiar grecii lui, după ce el se retrage din luptă, firește. Simplă chestiune de orgoliu rănit. Ca să nu mai vorbim că avea să-l lase să ia parte la bătălie, în locul lui și cu armele lui, pe cel mai bun prieten, Patroclu, și că acesta avea să fie ucis. Dar

Thetis nu stă să cugete la viitor, pentru că, asemenea oricărei mame, se simte vinovată și răspunzătoare pentru trecut: „Vai mie, fiule, cum te-am născut și crescut suferinței?!“ De aceea nereida cu picioare argintii ca apa face întocmai cum a rugat-o fiul ei: se duce la Zeus, se așază pe jos, îi cuprinde genunchii cu mâna stângă, în timp ce dreapta și-o păstrează pentru mângâieri „sub bărbie“. Își începe rugăciunea „smerită“ către el cu un șantaj sentimental: îi amintește fără sfială că-i este dator, pentru că odată, când niște importanți locuitori ai Olimpului se răzvrătiseră împotriva lui, l-a salvat. Apoi îl pârăște pe cel care l-a umilit pe fiul ei și-și spune rugăciunea de răzbunare. Stăpânul zeilor tace, nehotărât. Thetis insistă, vrea un *Da!* răspicat, altfel e gata să constate ce puțină cinstire i se acordă în Olimp, ei, salvatoarea de odioasă. Rugăciunea mamei are atâta putere, inclusiv de seducție, încât este ascultată. Zeus promite ce i se cere, „apăsător de-un oftat“: știe că asta îi va aduce certuri conjugale, mai precis „obraznice vorbe de-ocară“ din partea nevastei lui. Cele mai multe rugăciuni dintre feluritele care se aud în *Iliada*, precedate de jertfe, imnuri și ritualuri, i se adresează, de altminteri, lui Zeus, mai-marele peste nemuritori. Și nici una dintre cele satisfăcute de el nu-i lasă indiferenți pe colocatarii din Olimp.

Rugăciunea lui Thetis către Zeus nu este însă deloc rugăciunea lui Thetis: este, cuvânt cu cuvânt, rugăciunea lui Ahile. Este răspunsul unei mame care, după ce și-a născut copilul, îi aude chemarea chiar și din fundul oceanului.

Iubite Pace si vai zambati de aici,
canta muzici, joici si delirand
gumetata laestrica.

Ion dinafara mea sa fie
tate prietene alor din mine.

Fie, apoi sa-l locotero pe
inblept laqort. Si sa au
parte de o acere nica mai
mare, nica mai mica
decat aceea pe care numai
omul ampratrat poate sa
o poarte si sa o minne.

418–416 î.CR.

PLATON

Iubite Pan și voi, zeități de aici, câte sunteți, faceți să dobândesc frumusețea lăuntrică. Iar dinafara mea să fie toate prietene celor din mine. Fie, apoi, să-l socotesc pe înțelept bogat. Și să am parte de o avere nici mai mare, nici mai mică decât aceea pe care numai omul cumpătat poate să o poarte și s-o mâne.

(Din *Phaidros*, traducere de Gabriel Liiceanu)

Cuprins

Precizare 7

HOMER 11

Lanțul slăbiciunilor zeyești

Rugăciunea unei mame 12

PLATON 16

Doi prieteni

Pentru cine se roagă Socrate 17

LUCREȚIU 21

O nouă primăvară

Ajutor și pace pentru poet 23

VERGILIU 29

Cineva îl vede de sus

Pentru găsirea drumului 30

SENECA 34

Atracția interzisului

Pentru schimbarea semnelor 35

EPICTET 40

Nu poate fi învins

Fără revoltă 41

CORESI	44
O cădere de sus	
<i>Rugăciuni rivale</i>	45
WILLIAM SHAKESPEARE	51
Genunchii care nu se-ndoaie	
<i>Când cuvintele nu ajung la cer</i>	52
ATHANASIU KIRCHER	58
Armonii neasemuite	
<i>Când cuvintele ajung la cer și se întorc</i>	59
BLAISE PASCAL	65
Două amprente	
<i>Boala, mod de întrebuințare</i>	66
WOLFGANG AMADEUS MOZART	73
Stăpâna nopții	
<i>Rugăciunea soției</i>	74
ION BUDAI-DELEANU	79
O vânătoare erotică	
<i>Implorarea îndrăgostiților</i>	80
JOHANN WOLFGANG VON GOETHE	87
Hrănește doi	
<i>Rugăciunea Margaretei</i>	89
ALPHONSE DE LAMARTINE	97
Delicii rapide	
<i>Eternul feminin și femeia trecătoare</i>	98
ION HELIADE-RĂDULESCU	104
Pentru toți și fiecare	
<i>Vade retro, Satana!</i>	105
PETRE ISPIRESCU	110
Icoana mamei	
<i>Pentru fapte bune</i>	111

LEV TOLSTOI	120
Sufletul rus	
<i>Rugăciunea unui nemernic</i>	121
ION CREANGĂ	127
Metamorfoze sfidătoare	
<i>Rugăciunea femeii pedepsite</i>	128
MIHAI EMINESCU	135
Icoana iubitei	
<i>În umbra gândurilor</i>	137
F.M. DOSTOIEVSKI	143
După o zi lungă și grea	
<i>Rugăciunea lui Alioșa</i>	144
VASILE ALECSANDRI	151
Pasiuni la o sărbătoare	
<i>Pentru ridicarea României</i>	152
I.L. CARAGIALE	160
Un hohot din cer	
<i>Rugă pe litere</i>	161
ALEXANDRU MACEDONSKI	168
Joc de noroc	
<i>Pentru o schimbare de peisaj</i>	170
RAINER MARIA RILKE	176
Cel care vede altfel	
<i>Rugă pentru moartea potrivită</i>	177
ION VINEA	185
Prea devreme sau prea târziu	
<i>Pentru o fată bolnavă</i>	186
A.A. MILNE	193
În numele fiului	
<i>Copilul învață să se roage</i>	195

TUDOR ARGHEZI 200

Ghostwriter

Pentru har la scris 201

EUGEN IONESCU 208

Tărăște și sforicele

Mică implorare 209

KAREL ČAPEK 218

Încercare de salvare

Rugăciunea femeii care a răs 219

EMIL CIORAN 226

Misticul care nu crede

Rugăciuni travestite 227

NIKOS KAZANTZAKIS 239

Picătura de apă

Rugăciune la ciocnirea paharelor 240

GALA GALACTION 247

Utopia neagră

Contra onorurilor și ispitelor politice 248

THOMAS MANN 257

Îndrăgostită din nou

O femeie cere ajutor 258

NICOLAE STEINHARDT 266

La închisoare

În numele tatălui. Și al Tatălui 267

MIRCEA CĂRTĂRESCU 279

Cu mâna pe inimă

Serioasă rugă glumeață 281

JAN KONEFFKE **288**
Fețele lui Dumnezeu
Rugăciunea unchiului Avram **289**

TONI MORRISON **297**
Mânia inocenților
Rugăciunea unei mame de azi **298**

Postfață. Un teribil spectacol al omenescului **305**

Mulțumiri **313**

Sursele textelor antologate **315**